

İki Çözüm, İki Devlet: Filistin'in Kıbrıs İçin İçerdiği Dersler - Mehmet Ali Tuğtan

Eğer Türkiye Cumhuriyeti ve Kıbrıs Türkleri basiretli, sabırlı ve metanetli bir politika izlemeseydi, Kıbrıs Türklerinin kaderi Filistin halkından farklı olmayacaktı. Her ikisi de İngiliz yönetiminden 2. Dünya Savaşı sonrasında uluslararası müzakere süreçleri sonucunda çıkan bu iki halkın farklı kaderleri, bugün Kıbrıs sorununu tartışan herkes için bir ibret vesilesi olmalıdır.

İki Çözüm: Filistin 1947, Kıbrıs 1960

2. Dünya Savaşı bittiğinde Britanya koloni imparatorluğu çözülme sürecine

girmişti. İngiltere, Orta Doğu ve Akdeniz’de askeri ve siyasi hegemonyayı yeni süper güç ABD’ye devrederek çekilirken, ilk olarak Filistin’deki manda, ardından da Kıbrıs’taki koloni yönetimine son verdi.

Filistin’de, manda yönetiminin uluslararası kurumsal meşruiyet dayanağını teşkil eden Milletler Cemiyeti’nin 1946’da ilga olmasıyla birlikte bu rolü yeni kurulan Birleşmiş Milletler (BM) üstlendi. BM Filistin Özel Komisyonunun hazırladığı rapor, 29 Kasım 1947’de BM Genel Kurulunca [181 No’lu Genel Kurul Kararı](#) olarak benimsendi. Karar, Filistin mandası üzerinde iki devlet kurulmasına ve bu iki devletin ekonomik olarak birlik içinde olmasına, Kudüs ve çevresinin ise uluslararası yönetim altında kalmasına hükmediyordu. Araplar, Milletler Cemiyeti mandater devlet hükümlerinin İngiliz manda yönetimi tarafından gözetilmediği ve BM’nin konu üzerinde hukuki yetkisinin olmadığı yönündeki itirazları nedeniyle komisyonu boykot etmişti. Nitekim Özel Komisyon’un, Avrupa Yahudilerinin yarısından fazlasının öldürüldüğü Yahudi soykırımından (Holokost) kısa süre sonra ele aldığı Filistin mandası konusunda, Yahudi halkına bir anavatan yaratmak için dönemin hakim uluslararası hukuk prensipleri hilafına taraflı davrandığı görülmektedir. Ancak raporun koyduğu parametreler, BM Genel Kurulunca karar olarak benimsendiği andan itibaren, uluslararası toplum açısından Filistin sorununun çözümüne dair başlıca sabit referans noktaları da tesis edilmiştir: Buna göre, Filistin toprakları üzerinde iki kurucu halk vardır ve bu iki halkın iki devlet kurması beklenmektedir. Yukarıda değindiğimiz nedenlerle, Filistin halkının liderleri ve komşu Arap ülkeleri, bu karara karşı çıkmıştır. Yahudi tarafı ise (kendi içlerinde yoğun tartışmalar sonrasında) kararı kabul etmiştir. İsrail devletinin 14 Mayıs 1948’de ilanından sonra Filistinliler ve İsraililer arasında çatışmalar şiddetlenirken Lübnan, Suriye, Irak, Mısır ve Suudi Arabistan orduları (Suudi birlikleri Mısır komutası altında savaşmıştır), İsrail devletini yok etmek üzere saldırıya geçmiştir. Takip eden yıllarda gerçekleşen Arap-İsrail savaşları, Arap tarafının yenilgisi ile sonuçlanmış, Filistin halkının önemli bir kısmı mülteci durumuna düşerken, üzerinde devlet kurabilecekleri topraklar da İsrail işgaline uğramıştır. Aradan geçen sürede Filistin tarafı, uluslararası hukuktan kaynaklanan bağımsız devlet kurma hakkını kullanmak istese de, Batının İsrail’e devam eden desteği, bunu yapmalarına engel olmuştur.

Kıbrıs’ta 1950’lerde Yunanistan ve Kıbrıs Rum tarafı, savaş sırasında İngiltere ile

ittifakları ve adadaki sayısal çoğunluklarına güvenerek adanın Yunanistan ile birleşmesi, yani Enosis talebinde bulunmuştur. Türk tarafı ise adanın iki halk arasında taksim edilmesini savunmuştur. Kıbrıs'ta koloni sonrası yeni düzen, 1959-1960 yıllarında Türkiye, Yunanistan, İngiltere ve Kıbrıs Türk ve Rum topluluk liderleri arasında varılan Londra ve Zürih Antlaşmaları doğrultusunda ortaya çıkmıştır. Bu antlaşmalar, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'yi yeni kurulacak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin anayasal düzeninin garantörleri olarak tanımlamıştır. [Kıbrıs Cumhuriyeti anayasası](#), adadaki Rumları ve Türkleri, kurucu halklar (toplumlar) olarak tanıyan bir anayasadır. Türk tarafı azınlık olarak tanımlanmamış, tüm yönetsel düzeylerde eş katılım ve veto hakkına sahip olmuştur. Rum ve Yunan tarafları, dönemin uluslararası konjonktürü çerçevesinde kabul etmek durumunda kaldıkları bu anayasayı başından itibaren benimsememiş, Kıbrıs Türklerinin sayılarına göre ayrıcalıklı bir yasal konuma sahip olduklarını ve bunun çoğunluk iradesine dayalı demokratik meşruiyete aykırı olduğunu öne sürmüşlerdir. Bu nedenle, kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti üç yıl içinde Rum tarafının anayasal düzende Türkleri azınlık konumuna indirgeyecek değişiklik talepleri sonucu akamete uğramıştır. Takip eden on yıl boyunca Rumların adaya silah zoruyla hakim olma çabası, Yunanistan tarafından da desteklenmiştir. Kıbrıs Türkleri ise Türkiye'nin desteği ile direnmiş, on yıl süren çatışmaların ardından 1974'te garantörlük statüsüne dayanan Türkiye, adaya askeri müdahalede bulunarak adanın kuzeyini kontrol altına almış ve Türk tarafının güvenliğini sağlamıştır. Filistin ve Kıbrıs arasındaki en önemli farklardan biri de bu noktadan itibaren belirmiştir: Türkiye'nin askeri varlığı adada çatışmalara son verirken Türk tarafı önce Kıbrıs Türk Federe Devleti, ardından da Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni (KKTC) kurarak yaşadığı toprak üzerinde siyasi hakimiyetini Türkiye'nin desteği ile tesis etmiştir. Ancak Filistin'de olduğu gibi burada da, iki toplum arasındaki siyasi ve fiziki ayrılığın kalıcı hale gelmesine karşın uluslararası toplum, çözüm için öngördüğü temel parametreleri değiştirmemiş, iki halkın tek bir devlet altında yeniden bir araya gelmesinde ısrar ederken Rum Kesimi Yönetimini adanın tamamının tek ve meşru hükümeti olarak tanımıştır.

İki Devlet: KKTC ve Filistin

Hem Filistin hem de Kıbrıs'ta çözüme en çok yaklaşılan dönemler, Filistin'de Oslo Antlaşmaları, Kıbrıs'ta ise Annan Planı ile yaşanmıştır. Oslo Antlaşmaları, fiilen

kontrol ettiği arazi ve elindeki imkanlar ne ölçüde kısıtlı olursa olsun, İsrail ve uluslararası toplum tarafından tanınan bir Filistin Ulusal Otoritesinin tesisi ile sonuçlanmıştır. Filistin Ulusal Otoritesi Batı Şeria ve Gazze’de sınırlı bir alan üzerinde hükümet işlevlerini üstlenmiş ve sorunun nihai çözümü için İsrail’le müzakereleri sürdürmüştür. Ancak İsrail tarafında Binyamin Netanyahu’nun başını çektiği sağcı muhalefet, Filistin tarafındaysa Hamas’ın başını çektiği radikal örgütler [Oslo Anlaşmalarının uygulanmasını ve barışın kalıcı hale gelmesini engellemiştir](#). 1995’te Başbakan İzhak Rabin’in öldürülmesi ve 1996’da iktidara gelen Netanyahu’nun barış sürecini aktif biçimde sabote etmesi ile İsrail’in işgal politikaları kalıcılaşıırken, uluslararası toplum soruna yaklaşımına şekil veren temel parametrelerinde yine bir değişiklik yapmamış ve iki halkın iki devlet oluşturmasını savunmaya devam etmiş, ama Filistin’in egemenliğini tesis edebilmesi için İsrail’in işgal politikasını sona erdirecek etkin adımlar da atmamıştır. Bundan cesaret alan İsrail’in, ABD’de Trump yönetimi döneminde ABD’nin ve Körfez ülkelerinin desteğini alarak Filistin halkını azınlık konumuna düşürecek tek devlet esaslı yeni bir çözüm arayışı, 7 Ekim saldırıları sonrası akamete uğramış gibi görünse de sona ermiş değildir. Gelinek noktada Filistin tarafı, kendi egemen devlet statüsünün uluslararası toplumca tanınmasını talep ederken, İsrail tarafı uluslararası toplum tarafından yasadışı kabul edilen işgal ve yerleşim politikasını sürdürerek Filistinlilerin işgal altındaki topraklardaki hakimiyetini sistemli biçimde azaltmaya çalışmaktadır.

Kıbrıs’ta ise, taraflar arasında ortak bir devletin yeniden tesisi için otuz yıla yayılan müzakerelerin ardından, dönemin BM Genel Sekreteri Kofi Annan’ın ismiyle anılan Annan Planı taraflarca kendi halklarının onayına sunulmuş, 24 Nisan 2004’te yapılan referandumlarda Türk tarafı %65 oranla planı kabul ederken Rum tarafı %76 oranla reddetmiştir.

Annan Planının Rum tarafınca reddedilmiş olmasına karşın, Avrupa Birliği (AB) Rum Kesimi Yönetimini adanın tamamının hükümeti olarak tanıyan uluslararası kabul çerçevesinde hareket ederek bir hafta sonra, 1 Mayıs 2004’te Rum tarafını adanın tamamının hükümeti olarak AB üyeliğine kabul etmiştir. AB’nin, uluslararası toplumun Kıbrıs’ta tek bir devlet olması gerektiği ilkesine dayanarak yaptığı bu kabul, sadece Kıbrıs sorununu kilitlemekle kalmamış, Türkiye’nin tam üyelik sürecini de çıkmaza sokmuştur. O günden bu yana Rum tarafı, Türk tarafını

AB'nin desteğiyle azınlık statüsüne razı etme politikası gütmüştür. Zira Kıbrıs sorununda da, Filistin sorununda olduğu gibi uluslararası toplumun çözüm için öngördüğu temel parametreler aynı kalmıştır: Buna göre adada iki kurucu halk vardır ve bu iki halkın tek bir devlet altında yaşaması beklenmektedir. Ancak bu yolda harcanan çabalara destek sağlayan Türk tarafına verilen sözler tutulmamakta, Annan Planını reddeden Rum tarafı ise adanın tamamının meşru hükümeti olarak görülmeye devam etmektedir.

Gelinen noktada Türk tarafı, adadaki iki halkın [iki egemen devleti olduğunun uluslararası toplumca da tanınmasını talep ederken](#), Rum tarafı ise Türkleri AB içerisinde bir azınlık statüsüne ikna etmeye çalışmaktadır. Bazı gözlemciler [AB'nin bu konuda büyük bir hata yaptığını](#) dile getirirse de, Kıbrıs Rum Kesimi AB'ye tam üyeliğin verdiği imkanları amaçlarına ulaşmak için serbestçe kullanabilmektedir. Birleşmiş Milletler, yakın zamanda Genel Sekreterin şahsi temsilcisi Maria Angela Holguin Cuellar aracılığıyla [Türk tarafının eşit egemenliğinin \(Yani KKTC'nin\) tanınması yönünde bir açılım olmayacağını](#) Türk tarafına iletmiştir.

Eğer Kıbrıs Türkleri, Kıbrıs sorununun başlangıcından bu yana Türkiye'nin desteğine sahip olmasaydı, zaman içinde Filistin halkının kaderine benzer bir kaderle karşılaşarak, önce azınlık statüsüne indirgenmeleri, ardından adadan tedricen uzaklaştırılmaları kaçınılmaz olacaktı. Rum tarafını amaçlarına ulaşmaktan alıkoyan en önemli unsur, Türkiye'nin Kıbrıs Türklerine yönelik süregelen desteğidir. Günümüzde, İsrail'in sağcı hükümetleri, zamanla iki devletli çözümün uygulanmasını fiilen imkansız hale getirerek Batı'nın ve Körfez ülkelerinin de desteği ile Filistin halkını azınlık statüsüne ikna edebileceğini düşünmektedir. Kıbrıs'ta ise Rum Yönetimi, zamanla Kıbrıs Türklerini izolasyon ve ambargolarla sıkıştırıp, AB vatandaşlığı yoluyla da cezbedebileceğine; AB'nin siyasi ve ekonomik ağırlılığını kullanarak Türkiye'yi Kıbrıs Türklerine verdiği desteği sona erdirmeye zorlayabileceğine inanmaktadır. Ancak tarihsel süreç, uluslararası toplumdan ya da soydaşlarından destek alsalar da, almasalar da, her iki vakada da temel parametrelerden biri olan kurucu halk statüsünün, Filistinlilerce de, Kıbrıs Türklerince de kolay kolay terk edilmeyeceğini göstermektedir.

Dr. Mehmet Ali Tuğtan, İstanbul Bilgi Üniversitesi

Dr. Öğretim Üyesi Mehmet Ali Tuğtan, 2008 yılından bu yana İstanbul Bilgi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesidir. Doktora derecesini 2008 yılında Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi programından almıştır. Uzmanlık alanları Türk-Amerikan İlişkileri, Güncel Dünya Politikası ve

Güvenlik çalışmalarıdır.

Bu yazıya atıf için: Mehmet Ali Tuğtan, "İki Çözüm, İki Devlet: Filistin'in Kıbrıs İçin İçerdiği Dersler", 15 Haziran 2024, <https://www.uikpanorama.com/blog/2024/06/15/mat-filistin-kibris/>

Telif@*UIKPanorama*. Çevrimiçi olarak yayımlanan yazıların tüm telif hakları Panorama dergisine aittir. Aksi belirtilmediği sürece, yayımlanan yazılarda belirtilen görüşler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK, Global Akademi, Panorama Yayın Kurulu ile editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.